

Максим'юк Н. В.

Чернівецький торговельно-економічний університет

АНГЛОМОВНІ ТЕЛЕСКОПІЗМИ – ФРАЗОВІ ЗРОЩЕННЯ

Статтю присвячено дослідженню англомовних телескопізмів- фразових зрощень. У статті аналізуються дефініції поняття «телескопія», надається визначення поняття «фразове зрощення», встановлюються семантичні і структурні особливості різних типів фразових зрощень в англійській мові, сфери їх появи та функціонування.

Телескопія є компресивним способом словотворення, що здійснюється шляхом накладання або поєднання слів та їх компонентів у єдине ціліснооформлене слово. Фразове зрощення, внаслідок якого утворюються телескопізми, полягає у злитті компонентів вихідної фрази в подібне слово. Структура такого слова включає елементи компонентів вихідної фрази. Деякі з її компонентів можуть бути вилучені при цьому, що ускладнює дешифрування та розуміння змісту фразового зрощення.

Телескопізми-фразові зрощення можуть мати оцінне, експресивне та жартидливе значення, утворюватися на основі мовної гри. Вони можуть бути також дисфемізмами, за допомогою яких надаються негативні характеристики особам, об'єктам, предметам. Фразові зрощення представлені в англійській мові двома типами телескопізмів: ті, що є омонімами до загальноживаних слів, і власне новотворами.

Творення визначених типів телескопізмів здійснюється шляхом злиття та редукування суміжних елементів фрази у єдине слово, а також приєднанням (накладанням) несуміжних слів. Окремі слова у фразі, від якої вони творяться, можуть вилучатися, що зумовлює складність дешифрування та встановлення її вихідних корелятивів. Це характерно, в першу чергу, для новотворів, які характеризуються унікальною структурою. Подібні одиниці переважають в англійській мові над фразовими зрощеннями, що є омонімічними її загальноживаним лексичним одиницям.

Поява обох із визначених типів телескопізмів зумовлена фактами мовної креативності, спрощення структури мовленнєвих висловлювань, полівалентністю мовних одиниць англійської мови. Хоча сферами походження фразових зрощень є фольклор, побутове мовлення, сленг та художня література, вказані телескопізми функціонують у різних комунікативних сферах і типах англомовного дискурсу.

Ключові слова: англійська мова, значення, новотвір, структура, телескопія, фразове зрощення.

Постановка проблеми. Проблеми словотворення та фразотворення завжди були актуальними та активно вивчалися лінгвістами у зв'язку з їх роллю в розвитку мови [1–5; 9–12]. Вітчизняні та зарубіжні дослідники, які досліджують вказані процеси в англійській мові, говорять про роль «компаративного вибуху» у розвитку її словникового складу, вважаючи при цьому телескопію одним із основних процесів його активізації [2, с. 41; 5, с. 17; 10, с. 12; 11, с. 47; 12, с. 14].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Незважаючи на те, що телескопізми та телескопію не можна вважати невивченими в англійській мові, на що вказує значна кількість публікацій [1–6; 9–13; 15–17], ще й дотепер поза увагою мовознав-

ців залишилися англомовні телескопізми, утворені шляхом фразового зрощення.

Отже, **мета** нашої статті полягає у детальному аналізі англомовних телескопізмів-фразових зрощень, а її **завданнями** є аналіз дефініцій поняття «телескопія», надання дефініції поняттю «фразове зрощення», встановлення семантичних і структурних особливостей, типів фразових зрощень в англійській мові, опис джерел походження найбільш ранніх фразових зрощень англійської мови, а також сфер їх появи та функціонування нині.

Зауважимо, що зараз у лінгвістиці відсутнє єдине тлумачення поняття «телескопія». Так, наприклад, О. О. Селіванова вважає її «особливим типом компресивного словоскладання, що здій-

снюється шляхом поєднання слів, які перебувають у сурядному зв'язку» [8, с. 344]. М. А. Кізіль називає телескопію «злиттям двох (чи більше) усічених основ, а також злиттям повної основи з усіченою, у результаті якого утворюється нове слово, повністю або частково поєднуючи значення всіх елементів, що входять до нього» [6, с. 115]. Слідом за Ю. В. Теглівець, під телескопією ми розуміємо «самостійний спосіб утворення нових лексичних одиниць, що полягає в накладанні довільних фрагментів кількох вихідних компонентів» [9, с. 278–279].

Аналіз визначень телескопії та телескопізмів, наданих різними науковцями [1, с. 7; 2, с. 41; 15, с. 22], вказує на те, що вони стосуються, в першу чергу, лексичних телескопізмів, створених на основі мінімум двох окремих синтаксично незв'язних слів-корелятивів. Проте, в англійській мові все більше з'являються нові компресовані лексичні утворення, основою яких є не окремі цільноформлені слова, а одиниці більш високих мовних рівней – словосполучення, фрази, речення. Такі одиниці отримали назву фразові зрощення [17, с. 59] або телескопізми-фразові зрощення [1, с. 23]. В процесі утворення фразових зрощень відбувається злиття компонентів вихідної форми в єдине цільноформлене слово, структура якого включає елементи кореляту (морфеми, афікси чи інші одиниці), а значення, як правило, прямо або образно відображає змістове наповнення відповідного кореляту.

Деякі з найбільш ранніх за походженням англійських телескопізмів, що є фразовими зрощеннями, можна знайти у творі Л. Керолла «Аліса в Задзеркаллі», зокрема у загальновідомому вірші під назвою «Баргамлот» («Jabberwocky»), перші рядки якого звучать наступним чином: «*Twas brillig, and the slighty toves, Did gyre and gimble in the wabe*» [14]. На відміну від усіх інших телескопізмів, що згадуються у вірші, лексема *wabe* є телескопізмом-фразовим зрощенням, значення якого розкрито у самому творі:

«*And «the wabe» is the grass-plot round a sundial, I suppose?» said Alice, surprised at her own ingenuity.*

«*Of course it is. It's called «wabe», you know, because it goes a long way before it, and a long way behind it».*

«*And a long way beyond it on each side», Alice added* [14, с. 92–93].

Зазначимо, що в структурному плані вказана одиниця складається з двох компонентів-складів, перший із яких є початковою частиною слова *way*, а другий – початковою частиною слів *behind/before*, які мають однаковий перший склад. Інші ж

компоненти висловлювання-кореляту було вилучено та не відображено у вказаному телескопізмі. Зазначене свідчить про його змістову ємність. Вказаний телескопізм утворено на основі мовної гри. Його формування зумовлено креативними здібностями автора твору.

Телескопізм, морфологічна структура яких ідентична фразовому зрощенню *wabe*, міститься в наступному жарті:

«*Knock, knock*

Who's there?

Doris.

Doris who?

Door is open. Come on in» [10, с. 34].

Зазначимо, що жарти, загадки, різноманітні фольклорні тексти вважаються джерелами походження найбільш ранніх фразових зрощень [10, с. 35]. У наведеному жарті використовується телескопізм *doris*, що є зрощенням, утвореним від фрази *door is open*. Не тільки літеру *o* у слові *door*, але й лексему *open*, що є безпосереднім компонентом визначеної фрази, при цьому вилучено. Утворення вказаного фразового телескопізму пов'язано із креативними здібностями носіїв мови. Лексичне та синтаксичне оформлення жарту, телескопізм, вжитий у ньому, створює уяву про виникнення двох планів змістів: від вихідної словоформи, представлені телескопізмом *doris* здійснюється перехід до кінцевої розгорнутої фрази *door is open*. При цьому механізмом жарту є ефект ошуканого очікування, утворення якого базується тільки на мовній грі [10, с. 36].

Багато фразових телескопізмів є нині атрибутами англійського сленгу. Крім того, достатня кількість англійських фразових телескопізмів є також дисфемізмами. Являючи собою явище, зворотне евфемізмам, що є одиницями-субститутами слів із негативною конотацією, дисфемізми можуть замінити відносно нейтральні слова більш грубими не тільки задля висловлення негативного чи зневажливого ставлення, нанесення образи тощо, але й для підсилення експресивності мовлення, створення гумористичного ефекту. Телескопізми-дисфемізми, що є фразовими зрощеннями в англійській мові, представлені мовними одиницями на позначення: типів особистостей, що характеризуються негативно або викликають незадоволення (*gofer – go for – хлопчик на побігеньках, tofu – total fool – повний дурень*); об'єкти із негативними характеристиками (*couldja house – could you love me enough to live in it? – старпуй, непридатний для життя дім; musgos – must go – зіпсовані продукти, які необхідно викинути*).

Окремі телескопізми-фразові зрощення є нейтральними одиницями, утвореними носіями мови у побутовому мовленні. Такою одиницею є зокрема лексема *snout* – маргарин, сформована на основі речення *it's not butter*.

Зауважимо, що побутовому та особисто-орієнтованому спілкуванню притаманно більш вільне оперування мовними знаками, зняття мовних обмежень і порушення мовленнєвих норм. Точність опису, притаманна офіційному дискурсу, змінюється в неформальному спілкуванні на вказовість, образність, експресивність, реалізація яких відбувається за допомогою «розмивання» семантики мовної одиниці.

О. О. Потебня вказував на існування у слова «найближчого» та «дального» значення, вважаючи перше, так званім, «народним значенням», що поділяється і розуміється всіма носіями мови, а друге – «індивідуальним значенням», що надається слову індивідуальним носієм і поширюється серед наближених до них осіб. При цьому дальнє значення слова виступає «неоднородним утворенням, в якому можливо виявити емоційно-чуттєві та науково-пізнавальні характеристики денотату» [7, с. 8].

«Найближчим», загальноновживаним або «народним» значенням лексеми *snout* є *нежить*, що у слензі отримує значення «людина, яка викликає відразу» [5, с. 126] та «маргарин» у побутовому та індивідуальному мовленні.

Лексична одиниця, слово, виступає знаком-сигналом, форма якого, згідно законам мови, тяжіє до мінімалізації, але для креативної семантики особливе значення має звукова оболонка слова, яке може наділятися додатковим емоційним навантаженням [1, с. 54]. Комічний ефект, який є ключовим елементом телескопізмів – фразових зрощень, досягається за рахунок омонімічності звучання новотворів і вільного загальноновживаного значення.

Незважаючи на те, що аналізований процес словотворення є явищем переважно сучасним, в англійській мові існують одиниці, утворені за його допомогою дуже давно. Прикладом може слугувати звичне для всіх носіїв мови *good-bye* – до побачення. Етимологічна структура цієї одиниці являє собою повноцінне висловлювання *God be with ye*.

Загалом телескопізми, що виникають у результаті злиття одиниць в англійській мові, які входять до складу певного висловлювання, можна поділити на два типи: омонімічні одиниці, співзвучні загальноновживаним словам, та власне новотвори. Прикладом зрощень-омонімів є: *canar* – літак

схеми качка, утворений від фрази *can hardly* із значенням «ледве помітний, ледве придатний», є омонімом до слова із значенням «слух, плітка, сенсація»; *gofer/gopher* – хлопчик на побігеньках, омонімічний слову *gopher* – ховрашок; *musty* – смачний (від *I must eat some more*), що є омонімом до слова *старомодний, затхлий*; *butterface* – дівчина з красивою фігурою та непривабливим обличчям (від *the girl is nice but her face*), що є омонімом до словосполучення *butter face* – масляне обличчя; *tofu* – повний дурень, створене від сполуки *total food*, що є омонімічною загальноновживаною лексемі *тофу, соєвий пиріг*.

Кількість телескопізмів-фразових зрощень, які є власне новотворами, значно перевищує кількість телескопізмів-фразових зрощень, що є омонімічними до слів, які існують в англійській мові. Власне новотвори, сформовані за типом фразових зрощень, характеризуються унікальною структурою, яка, тим не менш, не є складною для дешифрування. Прикладами подібних новотворів є зокрема: *aftermorn* – *after morning* – ближче до півдня; *aftermorrow* – *after tomorrow* – післязавтра; *doofer* – *it will do for later* – цигарка, яку залишають, щоб викурити пізніше; *fanow* – *for now* – той/такий, що відкладається на більш пізній період; *getcheroxoff* – *get your rocks off* – отримати задоволення; *tomorning* – *tomorrow morning* – завтра зранку; *tolukat* – *to look at* – річ, якої не можна торкатись; *twater* – *tea water* – вода, яку кип'ятили для заварювання чаю; *yaboots* – *yes; but* – слова заперечення або виправдання; *yournotsam* – *you are not Sam* – повернутися додому без улову.

Як свідчать приклади, утворення англійських телескопізмів-фразових зрощень двох вказаних типів (істинних новотворів та зрощень-омонімів) відбувається шляхом злиття двох або більше суміжних елементів у єдине ціле, а також приєднанням несуміжних слів. У результаті словотвірного процесу в структурі аналізованого нами типу телескопізмів межі вихідних слів є чітко розрізненими. Може також спостерігатися явище накладання вихідних основ одне на одно, при якому виникають складнощі визначення меж корелятивів.

Достатньо очевидним є факт, що при злитті вихідних суміжних форм може мати місце їх скорочення. Про це зокрема свідчить телескопізм *aftermorrow* – *післязавтра*, який має редуковану форму та є утвореним від сполуки *after tomorrow*. Прикладом телескопізму, що виник на базі суміжних слів, є одиниця *dups and dovers* – їжа, виготовлена із підіпрітих залишків, що походить від виразу *warmed-ups and left-overs*.

Зазначимо також, що структура деяких телескопізмів-фразових зрощень не піддається самостійному дешифруванню та потребує використання додаткових довідкових матеріалів. До подібних телескопізмів можна віднести такі одиниці: *auttoben – a hair colour ought to have been on a dog – колір волосся, що нагадує колір собачої вовни*; *ashew – as you go up – місце під сходдами, де зберігаються дитячі іграшки та інші речі*; *pipimist – pip he missed – сторонній об'єкт в напої*; *leaverite – leave her right there – мінерал, походження якого невідомо*.

Фразові зрощення як підтип телескопізмів є виявом принципу «мовленнєвої асиметрії» та одночасної дії двох протилежних тенденцій: прагнення до вираження особистих змістів, спрощення структури мовленнєвих висловлень, а також полівалентності мовних одиниць у мовленні [17, с. 60].

Поширення телескопізмів, що є фразовими зрощеннями, не обмежено певним типом дискурсу або однією комунікативною сферою. Незважаючи на аномальність структури та складність ідентифікації змістового наповнення, визначені одиниці зустрічаються: в сфері реклами та телебачення (*Seefax – Сіфакс, служба телетексту Бі-Бі-Сі* (від *see facts*); в побутовому дискурсі (*yournostam – you are not Sam – повернутися додому без улову*); в художній літературі (*wabe – a long way before, and a long way behind, and a long way beyond – ділянка землі, що оточує певний об'єкт*); в слензі (*sugly – so ugly – потворний*).

У традиційних лексикографічних джерелах зафіксована лише незначна кількість досліджуваних телескопізмів, що пояснюється їх оказіональним характером. Телескопізми-фразові зрощення використовуються при цьому в різних типах англомовних текстів і дискурсів із оцінним, експресивним або жартівливим (комічним, глузливим) значенням.

Висновки та перспективи дослідження. Отже, телескопізми, що є фразовими зрощеннями, утворюються на основі словосполучень, фраз і речень. Перші фразові зрощення з'явилися в англійській мові завдяки усній народній творчості, фольклору, а згодом – у художній літературі. Вказані одиниці можуть мати оцінне, експресивне та / або жартівливе значення. Вони поділяються на телескопізми-фразові зрощення, що є омонімами загальноновживаних слів, і власне новотворами. Творення їх відбувається шляхом злиття двох або більше редукованих суміжних елементів у єдине ціле, а також приєднанням (накладанням) несуміжних слів. Окремі слова у фразі, від якої вони творяться, можуть вилучатися, що зумовлює складність дешифрування та встановлення її вихідних корелятів.

Ключовими сферами функціонування сленгізмів є побутове мовлення, сленг, художня література, реклама та телебачення. Перспективи подальших досліджень вбачаємо в аналізі функційних особливостей англомовних телескопізмів, що є фразовими зрощеннями.

Список літератури:

1. Бех П. А., Біркун Л. Б. Деякі тенденції у розвитку телескопічних слів сучасної англійської мови: навч. посіб. Київ : НМК ВО, 1992. 60 с.
2. Єнікєєва С. М. Роль телескопії в збагаченні лексики сучасної англійської мови. Вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. 2010. Вип. 8. С. 40–46.
3. Зацний Ю. А. Сучасний англомовний світ і збагачення словникового складу. Львів : ПАІС, 2007. 228 с.
4. Зацний Ю. А. Шляхи і способи збагачення сучасної розмовної лексики англійської мови. Нова філологія. Запоріжжя, 2009. № 34. С. 189–195.
5. Зацний Ю. А., Янков А. В. Лексичні та фразеологічні інновації англійської мови : англо-український словник. Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2020. 273 с.
6. Кізіль М. А. Структурно-семантичні та соціофункціональні параметри метатерміносистеми англійської мови сфери комп'ютерних технологій : дис. ... канд. філ. наук : 10.02.04. Запоріжжя, 2016. 298 с.
7. Потебня О. Естетика і поетика слова : збірник / пер. А. Колодної. К. : Мистецтво, 1985. 302 с.
8. Селіванова О. О. Лінгвістична енциклопедія. Полтава : Довкілля-К, 2010. 844 с.
9. Теглівець Ю. В. Телескопія як новітній метод словотворення суспільно-політичної лексики. Нова філологія. 2022. № 85. С. 277–282.
10. Adams V. Complex Words in English. London : Pearson Education, 2001. 173 p.
11. Algeo J. Blends, a Structural and Systemic View. American Speech. 1977. № 52/1–2. P. 47–64.
12. Bergstrom G. A. On Blendings of Synonymous or Cognate Expressions in English. Lund : Harrassowitz, 1966. 211 p.
13. Brdar-Szabo R. On the Marginality of Lexical Blending. Linguistics. 2008. Issue 9. 1–2. P. 171–194.
14. Carroll L. Alice's Adventures in Wonderland & Through the Looking-Glass. N. Y. : Macmillan Publishers Ltd, 2016. 288 p.

15. Danks D. Separating Blends : A Formal Investigation of the Blending Process in English and Its Relation to Associated Word-formation Processes. Liverpool : The University of Liverpool, 2003. 357 p.
16. Kemmer S. Lexical Blending: An Integrated View, with Implications for Morphology / E. Debenport, A. Pycha, and K. Yoshimura (eds.) Vol. II : The Panels. Chicago : Chicago Linguistics Society, 2004. P. 201–216.
17. Lehrer A. Identifying and Interpreting Blends : An Experimental Approach. Cognitive Linguistics. 1996. № 7(4). P. 359–390.
18. Oxford Dictionary of English Etymology / ed. by Ch. T. By Onions. Oxford: Oxford University Press Inc., 1986. 1312 p.
19. Weekly E. Dictionary of Modern English. L. : Routledge, 2007. 442 p.

Maksymiuk N. V. ENGLISH-LANGUAGE TELESCOPISMS – PHRASAL FUSIONS

The article is devoted to the study of English-language telescopisms – phrasal fusions. The definitions of the notions of «telescopy» «phrasal fusion» are analyzed and given in the article. Structural and semantic peculiarities of different types of English-language phrasal fusions are determined in it. Spheres of their emergence and functioning are clarified.

Telescopy is a compressive means of word formation, carried out by applying or combining words and their components into one word. Phrasal fusioning as a process of creating of telescopisms reveals in merging of components of an original phrase into a non-detachable one-piece word. This word consists of elements of the components of the initial phrase. Some of its components can be removed, which makes it difficult to decipher and understand the content of the phrasal fusion.

Telescopisms-phrasal fusions can have evaluative, expressive and humorous meaning. They can be formed of the basis of language game. They can be also dysphemisms used to give negative characteristics to persons and objects. Phrasal fusions are represented in the English language by two types of language units: homonymic to common lexis and pure innovative words.

Formation of the abovementioned types of telescopisms is carried out by means of merging and reducing of adjacent elements of the phrase into a single word, as well as by joining (overlapping) of non-adjacent words. Some words from the original phrase can be omitted that makes it difficult to decipher and determine its originally correlated components. This is typical of pure innovative telescopisms, characterized by a unique structure. Such units are more numerous in the English language than phrasal fusions, homonymous to its common lexis.

The emergence of both of the specified types of telescopisms is stipulated by the facts of linguistic creativity, simplification of the structure of speech utterances, polyvalence of linguistic units of the English language. Although the spheres of origin of phrasal fusions are folklore, everyday speech, slang and fiction, the abovementioned types of telescopisms function in various communicative sphered and types of English-language discourse.

Key words: *the English language, innovative unit, meaning, structure, telescopy, phrasal fusion.*